

РЕЦЕНЗИЈЕ И ПРИКАЗИ

Александар Ђаковац, *Речено и неизрециво: дискурзивности азмајске онтологије у айоретици Светиој Максима Исповедника*. Београд: Православни богословски факултет, Институт за геолошка истраживања, 2018, 310. стр.; ISBN 978-86-7405-201-3

Александар Ђаковац, професор догматике на Православном богословском факултету Универзитета у Београду, аутор књига *Лексикон хришћанства, јудаизма и ислама* (2006), *Небески Јерусалим и секуларно царство* (2018), бројних научних чланака из области патрологије и догматике у домаћим и страним часописима и зборницима, као и плодни преводилац са грчког и енглеског, објавио је књигу *Речено и неизрециво*, састављену од шест тематских студија о делу Светог Максима Исповедника.

Аутор у сáмом предговору (13–17) открива да мотивација за бављење темама ове књиге потиче од потешкоћа на које је наишао приликом израде своје докторске дисертације. Ради се, наиме, о неким контрадикторностима у Максимовим ставовима које су му привлачиле пажњу. Ове контрадикторности, сматра аутор, само су привидне и отварају могућност за проналажење неких скривених метафизичких претпоставки које бацају ново светло на разумевање Максимових „апорија“. Већ у првом тексту „Дискурзивност

азматске онтологије“ (19–36), аутор бележи и које су то претпоставке. Реч је о „тешко међусобно ускладивим онтолошким концепцијама“ (23), и то „статичкој“ и „динамичкој“ (или „релационој“ и „објективној, „дискурзивној, тј. логичкој“ и „азматској, тј. поетској“) концепцији. Иако тешко ускладиве, ове концепције се, сматра аутор, морају креативно комбиновати ако се жели доћи до одговарајућег теолошког израза. Већ у наредном тексту, „Онтологија пада и рајско стање“ (37–62), пред читаоца се поставља једна таква апорија која потиче од тешкоћа наведеног комбиновања. Реч је о фамозној Максимовој тврдњи да се пад догодио одмах (аца) по стварању. Контрааргументујући становиштима Шервуда, Лудовикоса и Ларшеа, аутор брани своје тумачење овог нејасног места из *Амбиџе* и *Одговора Таласију*, успостављајући (за ауторово становиште) кључно разликовање између „ипостасне и диастимичне временитости“ (47). Темама времена и простора аутор се подробније бави у тексту „Личност и време“ (63–96), где развија неколико појмова (попут „временског простора“ и „кинетичке просторности времена“) који би требало да олакшају разумевање становишта изнетог у претходном тексту. Текст се завршава расправом о Максимовим појму чуеном

по нејасноћи, наиме, о „вечнокрећућем мировању (στάσις ἀεικίνητος)“, који је кључан за разумевање Максимовог схватања есхатолошког стања творевине сједињене са Богом. Тема сједињења Бога са творевином аутора води до дискусије о појму природе код Максима, чије се импликације по схватање људске слободе и нужности разматрају у тексту „Природна нужност и слобода природе“ (97–134). Природа се у делу овог светог оца схвата у два различита значења: као нужност која мора бити превазиђена и као словесност творевине која јој омогућује да се својевољно одазове на божански призив. Ова напетост између значења још једном илуструје ауторово разликовање двају типова онтологија које је навео на почетку књиге. Ипак, чини се да аутор држи да би друго значење требало сматрати дефиницијом природе која је суштински ближе духу Максимове мисли. У том духу, аутор сматра, природу би ваљало дефинисати „као истину ствари која је ствар будућег века“ (134). Још једно од амбивалентних тема у Максимовом делу које је добило пажњу у овој књизи је питање бесмртности душе. У тексту „Душа између тварног и нетварног: Асклепијев петао и последњи непријатељ“ (135–188) ово питање се доводи у везу са Максимовом дефиницијом душе, као и са питањем њене материјалности. У складу са тврдњом с почетка књиге, аутор и на примеру ове теме налази амбивалентности које потичу од горенаведених „тешко међусобно ускладивих онтолошких концепција“. Овога пута, реч је о томе да је Максим усвојио „два засебна низа аргументовања — један који душу дефинише као ентитет, и други, који је одређује као екстатички потенцијал творевине да превазиђе своја ограничења кроз ипостасно јединство са Логосом“ (187). Аутор не оклева у томе

да експлицира и то да је прва дефиниција преузета директно од новоплатоновског предања (по својој прилици, од Прокла). Амбивалентност настаје у томе што ове две дефиниције имају сасвим опречне сотириолошке консеквенце које Максим покушава да уклопи. Вредно је помена истаћи да, у датом случају, аутор примећује да апострофирана амбивалентност није само последица „тешко ускладивих онтолошких концепција“ (као што је то устврдио на почетку књиге), него је последица „немогућности синтетизовања два гледишта која припадају фундаментално различитим онтолошким моделима“ (188) — што ће рећи да је, барем у случају Максимовог схватања душе, аутор појачао своју пређашњу тврдњу. У овом тексту, „Од воље као произвођења до воље као постојања“ (189–220), обрађује се тема Максимове рецепције античког појма *προαίρεσις* и начина на који је иста рецепција утицала на обликовање његове христологије (која је, разуме се, стављена у контекст монотелитског спора). Пошто је мало дубље зашао у историју употребе овог појма код Платона, Полибија, Аристотела (код кога је ова употреба најзрађенија), Епиктета, Галена, Прокла и Јамвлиха, аутор даје кратак преглед рецепције ове употребе код неких других, Максиму претходећих, отаца. Хришћански теолози, по мишљењу аутора, нису преузели овај појам у сасвим истом значењу. Штавише, аутор сматра да су: „Појмови који се тичу воље задобили коначно онтолошко значење тек у хришћанској теологији, конкретно у христологији св. Максима Исповедника“ (216). Максим редефинише појмове *προαίρεσις* и *ὑπόμνη* и уводи појам *θέλησις*, који би требало да означава тзв. „природну вољу“. Управо у Максимовом (аутор би рекао: најзглед) недоследном разликовању између

„природне“ и „ипостасне“ воље настаје једна од апорија којима је посвећена ова књига. Исповедник диотелитског учења често разликује „природну вољу“ као „сáму могућност хтења“ и „ипостасну вољу“ као „реализацију тог хтења“. Међутим, ова разлика се на одређеним местима брише. А до брисања долази, ни мање ни више, него због тога што је услов „да би природна воља била заиста у складу са сопственом природом“ такав да „она мора да се трансцендира ипостасним учешћем у божанском животу“ (218). Иза целе збрке се, сматра аутор, налази управо она неускладивост двају онтолошких модела која чини ауторову хипотезу јер се, унутар ових модела, природа различито (а можда и сасвим опречно) дефинише. Последња студија у овој књизи посвећена је једној апорији на пољу есхатологије. Међутим, специфичност текста „Опште спасење и опште постојање“ (221–266) састоји се у томе што аутор не само да проналази још једну инстанцу неускладивости двају онтолошких модела него и покушава да је разреши сопственим аргументом (што имплицира да аутор сматра да Максим Исповедник није успео разрешити проблем којим се бавио). Ако се занемари прва половина текста, која је посвећена неким прелиминарним разматрањима о „проблему општег спасења“ у хришћанској теологији као таквој и о начину на који је овом проблему приступио Григорије Ниски, запажа се да аутор Максимову грешку види, између осталог, у томе што покушава да усклади тврдњу да „Христово оваплоћење утемељује постојање“ са тврђом да „људска слободна воља утемељује постојање“. Докле год се буде сматрало да постојање може да се, у исто време и у истом смислу, темељи и на једном и на другом, саопштава нам аутор, нећемо моћи да дођемо до одговора на

питање „хоће ли се сви спасти?“ Поједностављено речено, решење које аутор нуди почива на — тако се барем чини — недвосмисленом опредељењу за динамички онтолошки модел. Иако јој се укидају димензија времена и простора, творевина наставља да се креће у будућем животу. Зашто? Због тога што је заустављено само природно, али не и ипостасно кретање. Ипостасно кретање се наставља и за оне који су изабрали заједницу са Богом и за оне који нису (што имплицира да аутор сматра да се неће сви спасти). Пакао је, према томе, „непрестано кретање ка небићу“, и то кретање оних „које је заборављено од Бога и светих“ (266). У сваком случају, то је кретање исто као и кретање целокупне творевине у будућем веку — оно је вечно (иако без циља).

Излишно је наглашавати како је књига *Речено и неизрециво* допринос домаћој теолошкој литератури о Максиму Исповеднику. Њен аутор свакако спада међу најплодније домаће ствараоце на пољу ове литературе, те је интуитивно очекивати да ће неке од тврдњи изнетих у овој књизи додатно развијати у будућности. Не остаје ништа друго до одати признање његовој ерудицији и надати се да ће ова књига наићи на одговарајућу рецепцију и подстаћи теолошку јавност да још дубље изучи теолошку баштину Максима Исповедника.

ВУКОМАН МИЛЕНКОВИЋ

Владан Таталовић, *Основи егзегезе сјиса Свјетлој Јована Бојослова*.

Београд: Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, 2019, 289 стр.; ISBN 978-86-7405-218-1

Српску библистику је недавно у области егзегезе новозаветних списа обогатила јединствена монографија, чији је аутор доцент на катедри за Нови Завет

Православног богословског факултета Универзитета у Београду — др Владан Таталовић.

Жеља аутора није била да у овој књизи постулира једну оригиналну научну тезу — иако оригинални научни увиди несумњиво не изостају — него радије да, услед недостатка уџбеника из области новозаветне егзегезе на српском говорном подручју, студентима православне теологије пружи један приручник који би им дао свеобухватан увид у методе тумачења библијског текста. Као огледни текстови овог приручника узети су списи „који се предањски везују за личност Светог Апостола и еванђелисте Јована Богослова“ (13).

У уводном делу (13–36) дотичне монографије аутор даје веома значајан приказ спољних и унутрашњих утицајних фактора на стваралачки рад једног егзегете у српском контексту. Први и свакако један од битнијих чинилаца јесте интерпретативна заједница којој егзегета припада (у овом случају Српска Православна Црква) и којој се обраћа, која својим нормама, праксама, убеђењима и изразима вере заснованим на историји њеног развоја значајно утиче на саморазумевање ствараоца, па тако и на његово дело (16–19). Поред наглашавања чињенице да библијски текст данас не припада само литургијском него и профаном простору, те да у таквим савременим околностима егзегета мора добро да промисли о свом приступу библијским речима и да уважи како домаће, тако и стране плодноне егзегетске студије (19–25), значајан је Таталовићев историјски приказ дисконтинуитета и континуитета у усаглашавању српске библијске егзегезе са ширим светским научним токовима (пре свега са историјско-критичком методом), као и запажање континуираног утицаја

светоотачког наслеђа на развој егзегезе у српском поднебљу (25–33).

Друго поглавље, „Јованово Еванђеље“ (37–168), пре свега се концентрише на различите методолошке приступе тумачењу приче о свадби у Кани Галилејској (Јн 2, 1–12). Аутор је најпре приступио приказу и анализи светоотачких тумачења ове приче, почевши од Ириона Лионског, а завршивши са Августиним. Веома је значајно запажање да „мисао Отаца није увек настајала у строго научном контексту, него у складу са приликама, појављујући се у најразличитијим облицима“ (56), као и то да отачка тумачења често занемарују књижевне и историјске оквире библијског текста на рачун његове актуализације у датом контексту (57). Аутор, дакле, прави јасну дистинкцију између света прошлости и прошлих контекста у односу на савремени научни контекст, који је нарочито присутан у учioniцама образовних установа и упозорава егзегете да у свом раду не мешају оно што је често неспојиво.

Прелазећи на визуалне интерпретације приче о свадби у Кани Галилејској, и то на фрескама из манастира Хора (14. век) и Каленић (15. век), аутор прекида започету хронолошку линију приказа писаних тумачења и тако оставља празнину од неколико векова између последњег писаног (Августин) и првог наведеног визуелног тумачења. Ипак, ова временска празнина не сме засенити значај приказа визуелног наслеђа, тј. тумачења свадбе у Кани (57–79). Ово поглавље не само да прати све веће интересовање егзегета у свету за материјално наслеђе и културу (из којег извлаче битне информације о рецепцији библијских и апокрифних списа у црквама и међу лаицима) него и оваквим интердисциплинарним приказом веома доприноси

разумевању српске егзегезе, будући да се у српском средњовековљу и касније егзегеза чинила гледањем слике, а не читањем текста. Овим аутор пак покушава и да на један нов начин извуче теологију из њених понекад аутистичних оквира и оствари нове институционалне сарадње (конкретно са историчарима српске средњовековне уметности) и да начини егзегезу друштвено релевантнијом. Обиле илустрација и фотографија је на изврстан начин надопуњено стручним теолошким разјашњењима (која пак не претендују да буду коначна), па ово поглавље даје наду за даља оваква истраживања у српском православном контексту.

Не зачуђава што је аутор највећи део монографије (80–186) посветио управо приказу историјско-критичке методе тумачења, као и методама тумачења које су настале као реакција на ограничене домете поменуте методе. Таталовић, дакле, у овом делу књиге пружа читаоцу веома темељан увид у све могућности, али и недостатке данас најзаступљеније егзегетске методе, која још увек није пустила корене у православном свету, а без које библијске егзегете не могу да буду део једног ширег научног дискурса или пак да спознају корене и неке од основних развојних линија хришћанске вере. На огледном тексту из Јн 2, 1–12 аутор је читаоцу представио: 1. *свећѝ ѝексѝа* (критика текста); 2. *свећѝ иза ѝексѝа* (литерарна критика и историја традиције); 3. *свећѝ изван ѝексѝа* (религијско-историјска компарација, која се бави односом религијских традиција на античком простору и добрим делом се базира на историји мотива и појмова); 4. *свећѝ ѝоред ѝексѝа* (компаративна анализа религијских традиција), где се аутор, пре свега, концентрисао на једно религијско читање текста — кроз очи јеврејске традиције. Оно што у овом, последњем

делу поглавља ипак недостаје јесте и један показни пример о томе како би се Еванђеље могло упоредо читати и са списима који су настали у контексту исламске традиције или у непосредној вези са њом, будући да би такав један оглед веома значајно одређеном броју студената теологије који ће радити у мултирелигијском окружењу у региону.

У поглављу „У потрази за целином“ (133–168) приказани су канонски, социолошки и новији литерарни приступ библијским списима, који су, као што је већ речено, покушали да одговоре на лимите историјско-критичке методе.

У поглављу „Саборне посланице“ (169–186) представљена је егзегетска метода која је веома блиска „канонском схватању Светог Писма као целине, у којој појединачни делови добијају пуно значење“ (186) и коју је понекад тешко издвојити као засебну јер је саставни део других метода тумачења. Ради се о *инѝерѝексѝуалносѝи*, која се заснива на мишљењу да сваки текст „представља тачку пресецања, апсорпције и трансформације многобројних текстова“ (170), што је Таталовић показао на конкретном примеру прве посланице Јованове и њених преузимања основних тема из Јовановог еванђеља.

У последњем поглављу, „Откривење Јованово“ (187–227), аутор се ухватио у коштац са веома комплексним проблемом и успео да уз помоћ једног холистичког приступа овом библијском спису покаже сасвим нови потенцијал и актуализацију Откривења у животу Цркве. Откривење Јованово, које у потпуности изостаје из богослужења још од времена његовог настанка, аутор покушава да сагледа управо кроз литургијску призму, и то, пре свега, уз помоћ испитивања улоге п р о р о ч к о г (односно кроз сагледавање пророчког духа Откривења

кроз призму пророчке службе, која је у раној Цркви била уско повезана са богослужењем) и а п о к а л и п т и ч к о г жанра (помоћу којег се интерпретира *Ијајна Цркве*, и то уласком у суштину литургијског бића Цркве и проматрањем спољашњих околности изнутра) у овом Јовановом спису. Међутим, аутор не тврди да је текст имао важну литургијску улогу, него је желео да егзегезом одређених одељака укаже на утицај литургијског догађаја на сам текст и да покаже његов ехаристијски карактер (189), са циљем да се открије стварност црквеног живота у раним заједницама, и то оне у богослужбеним оквирима.

Прва научна монографија из пера Владана Таталовића је дело високог стручног и језичког квалитета. Углађен језички стил и јасно изражене мисаоне целине чине да се ово дело чита у једном даху. Научну озбиљност овог дела додатно на допуњује и репрезентативан одабир како домаће, тако и стране литературе. Значај ове студије се састоји, пре свега, у једном систематичном приказу синхроних и дијахроних метода тумачења текста и указивању на њихове могућности и недостатке. Студија не претендује да понуди један оригинални „православни“ егзегетски приступ, него да упозна читаоца са лепезом до сада развијених приступа библијском тексту, што ово дело чини знатно приступачним. Даљи значај ове студије се свакако садржи у њеној жељи да се повеже и ступи у дијалог са историчарима уметности из области српског средњовековља, и на тај начин постане релевантнија у ширем српском научном дискурсу. Свакако се не сме занемарити ни потенцијал ове монографије да допринесе развоју других теолошких дисциплина.

МАРКО ЈОВАНОВИЋ

Међународни симпозијум поводом 1600. годишњице смрти Блаженог Јеронима. Љубљана (Словенија), 23–26. октобар 2019. године

Међународни симпозијум „Hieronymus noster“, поводом 1600. годишњице смрти Блаженог Јеронима, одржан је у Љубљани од 23. до 26. октобра 2019. године. Почасни покровитељ научног скупа био је Његова екселенција председник Републике Словеније господин Борут Пахор. Организатори симпозијума били су Словеначка академија наука и уметности, Истраживачки центар Словеначке академије наука и уметности, Универзитет у Љубљани (Богословски факултет и Факултет уметности — Одсек за класичне студије и историју), Универзитет у Грацу (Институт за екуменску теологију, источно православље и патрологију), Универзитет у Варшави (Факултет слободних уметности), Централноевропски универзитет (Одсек за средњовековне студије), Универзитет у Лилу, Институт за изворе хришћанства, Europa Renascens. Покровитељи симпозијума били су Љубљанска надбискупија, Копарска бискупија, Туристичка организација града Љубљане, Градски музеј Љубљане и др Карл Бонути.

Симпозијум је био интердисциплинаран и приказивао је, с једне стране, Блаженог Јеронима у светлу најновијих истраживања, а део симпозијума је, с друге стране, био фокусиран на археолошке проналаске хришћанске Емоне из 2018. године. Научни прилози доносили су резултате истраживања везане за Блаженог Јеронима у историјском контексту, археологији, библијској егзегези, патристици, класичној филологији и теологији. Блажени Јероним (331–420) најпознатији је по преводу Светога Писма са јеврејског и грчког на латински језик. Његов опус је,

поред превода Светог Писма, обухватао аскетичку, егзегезу, догматику, епистографију; уз то, био је биограф, путописац, сатиричар и полемичар.

Било је око стотину активних учесника. У раду симпозијума учествовао је велики број научника из Словеније, Хрватске, Аустрије, Србије, Италије, Немачке, Мађарске, Француске, Шпаније, Белгије, Јужноафричке републике, Велике Британије, Пољске, Румуније, Сједињених Америчких Држава, Шведске и са Кипра. Из Србије, на научном скупу, учествовао је др Ивица Чаировић, доцент на Православном богословском факултету Универзитета у Београду.

Конференција је свечано отворена 23. октобра 2019. године у атријуму Словеначке академије наука и уметности. Радни део конференције започео је 24. октобра пленарним предавањима Лоренс Мелерин (Laurence Mellerin): „Hieronomian studies at the Institut des sources Chrétiennes“ и Јоже Крашовеца (Jože Krašovec): „The development of St Jerome's Views on the Translation and Interpretation of the Holy Bible“. Након пленарних предавања, учесници скупа представљали су резултате својих истраживања у три секције (А, В и С). Секција А одржана је у Академској дворани, секција В у Малој дворани, а секција С у Прешерновој дворани Словеначке академије наука и уметности. Теме секције А биле су *Јероним у ѿеолоѿији 1*, *Јероним у ѿеолоѿији 2*, *Јероним и монашка ѿеолоѿија*, *Јероним и монашѿиво*. Сесијом *Јероним у ѿеолоѿији 1* председавала је Данута Шанцер (Danuta Schanzer), а своје радове представили су Томас Клеманс (Thomas Clemmons): „Jerome's Early Understanding of Society and the Church“, Мајкл Енис (Michael A. Ennis): „'Test All Things' — Jerome's Theory and Practice with Suspicious Theologians“, Филип Полкар

(Philip Polcar): „Unciales Litterae and the paupers Christi: The Economics of Jerome's Ecclesiastical Influence“. Давид Моврин (David Movrin) председавао је сесијом *Јероним у ѿеолоѿији 2*, на којој су излагали Маргарет Шаткин (Margaret A. Schatkin): „Die Inspirationslehre des heiligen Hieronymus by Ludwig Schade: Examination and Reconsideration“, Петер Шек (Peter Scheck): „Benedict XV, Jerome and Perennial Validity of Spiritus Paraclitus“, Џудит Мери Џентл (Judith Marie Gentle): „Ecce Virgo Concipiet: The Enduring Theological Significance of De perpetua virginitate beatae Mariae adversus Helvidium“, Ребека Келер (Rebecca Keller): „Jerome, Vigilantius, and the Cults of the Saints“. Сесију *Јероним и монашка ѿеолоѿија* водио је Јан Цигленечки (Jan Ciglenc̃ki), а наступили су Данута Шанцер (Danuta Schanzer): „Jerome's Demons: Demonizations vs. Demonology“, Давид Моврин (David Movrin): „Holy Aemulatio: Jerome's Efforts to Outdo the Life of Antony“, Филип Маршал (Philip Marshall): „Clastration in Jerome's Advice to young women“, Џордина Сејл-Карбонел (Jordina Sale-Carbonell): „Jerome and the Western Monasticism: Asceticism, Evergetism and Orthodoxy within the Late Fourth Century Hispania“. Последњу сесију секције А, под називом *Јероним и монашѿиво*, предводио је Јан Доминик Богатај (Jan Dominik Bogataj), а говорили су Јан Цигленечки и Нена Бодовник (Jan Ciglenc̃ki, Nena Bobovnik): „Blue Deserts: Jerome and the Origins of Insular Monasticism on the Adriatic“, Флоренс Брет (Florence Bret): „Fondation et transmission dans la Vita Pauli et la Vita Hilarionis“, Јижѿ Шубрт (Jiři Šubrt): „Historia castitatis. Jerome's Life of Malchus as a Novelistic parable“, Фернандо Монзон (Fernando Monzon): „Punti di coincidenza della Vita Malchi (VM) di San Girolamo con la Tradizione umanistica in quanto trasmissione

letteraria, sapienziale e pedagogica“. Теме секције В биле су *Јеронимова епистола 1*, *Јеронимова епистола 2*, *Еписколографија*. Сесијама *Јеронимова епистола 1* и *Јеронимова епистола 2* председавао је Само Скраловник (Samo Skralovnik), где су своје радове представили Серђо Зинконе (Sergio Zincone): „L'interpretazione delle parabole evangeliche nel Commento di Girolamo al Vangelo secondo Matteo“, Иштван Миклош Фулдвари (Miklós István Földváry): „The Horns of Moyses“, Ласко Такач (László Tákács): „St. Jerome and the Allegorical Interpretation of Exodus“, Јакоб Кос Крицингер (Jacobus Koos Kritzinger): „The interpretation of 'The Parable of the Prodigal Son' by two Latin patristic authors, St Jerome and Petrus Chrysologus“, Милена Јоксимовић (Milena Joksimović): „Adulter Vs. Moechus: Jerome's Use of Terms for Adultery in Vulgata“, Ана Персиг (Anna Persig): „Jerome as the reviser of the Vulgate Epistles: status quaestionis and New Approaches“, Алиса Куниц-Дик (Alisa Kunitz-Dick): „Jerome's Commentary on Malachi: A Comparative Approach“. Сесијом *Еписколографија* председавали су Аленка Цедилник (Alenka Cedilnik) и Миран Сајовиц (Miran Sajovic). Под председавањем Аленке Цедилник говорили су Емануел Мантел (Emmanuelle Mantel): „La lettre de consolation chez saint Jérôme“, Ђина Дерхард (Gina Derhard): „Metaphors of Conversion to Asceticism in Jerome's Letters“, Ђована Мартино (Giovanna Martino): „La regola educativa di S. Gerolamo: esempi di una institutio christiana nell'Epistolario geronomiano (Epp. 107 e 128)“, Емануела Коломби (Emanuela Colombi): „Fasting and Food: Dietary Prescriptions in Jerome's Letters“. Миран Сајовиц је председавао другим делом сесије *Еписколографија*, а на њему су наступили Агела Зјелињски Кини (Angela Zielinski Kinney): „In Sickness and in Health: Illness and Injury in

Jerome's Correspondence“, Вилум Вестенхолц (Willum Westenholz): „Must an Epistle be Epistolary? Jerome as a Case-Study“, Ејми Ох (Amy Oh): „City and Wilderness in the Letters of Jerome“, Ђорђа Гранди (Giorgia Grandi): „La vita postuma di San Girolamo: Aspetti della sua fortuna nel novecento“. Теме секције С биле су *Превођење Светио Писма*, *Словеначка секција*, *Јероним и класична филологија 1*, *Јероним и класична филологија 2*. Сесију *Превођење Светио Писма* водила је Ирена Авсеник Набергој (Irena Avsenik Nabergoj), а своје радове представили су Жан-Мари Аверс (Jean-Marie Auwers): „Jérôme cite-t-il ses propres traductions du Cantique des cantiques?“, Тицијано Отобрини (Tiziano F. Ottobriani): „Hebraica ueritas e filologia ispirata: Girolamo e la traduzione biblica come traduzione dello Spirito“, Кристијан Фењвес (Krisztián Fenyves): „From the 'Veritas Graeca' to the 'Veritas Hebraica' (in St. Jerome Commentaries)“, Едуардо Бона (Edoardo Bona): „Alla ricerca della Verità: il testo originale come Veritas“. *Словеначком секцијом* председавао је Рајко Братоџ (Rajko Bratož), а на сесији су наступили Рафко Валенчич (Rafko Valenčič): „Kje si, Stridon?“, Метод Бенедик (Metod Benedik): „Emonska Cerkev v Hieronimovom času, njena notranja moč“, Грегор Срака (Gregor Sraka): „Hieronimovi stiki z Ilirikom v času njegovega prebivanja Vzhodu (375–420)“. Марко Маринчич (Marko Marinčič) предводио је сесију *Јероним и класична филологија 1*, на којој су говорили Матеј Хрибершек (Matej Hriberšek): „Christian Ciceronian and His Zeal for Antiquity — Ancient Pagan Writers in the Saint Jerome's Opus“, Изабела Д'Аурија (Isabella D'Auria): „Note di approfondimento sulle teorie geronimiane relative a 'traduzione' e 'parafraasi'“, Миран Сајовиц (Miran Sajovic SDB): „Aliquid de Latinitate Hieronymiana“, Феликс Зајберт

(Felix Seibert): „Interpretatio Christiana? Zur Funktion der Vergilzitate in den Briefen des Hieronymus“. Последњом сесијом секције С председавао је Матеј Хрибершек (Matej Hriberšek), а своје радове изложили су Марко Маринчић (Marko Marinčič): „An Exegete and a Poetess Facing Virgil: Some Backgrounds to Jerome’s Criticism of the Christian Centos“, Инес Ивић (Ines Ivić): „From Private to Popular Devotion: The Humanist Formation of the Cult of Saint Jerome as the National Saint in the 15th Century Dalmatia“, Ања Божич (Anja Božič): „Movere through St Jerome: Pier Paolo Vergerio’s Eighth Sermon in praise of St Jerome“.

Наредног дана, 25. октобра, настављен је рад конференције. Теме секције А биле су *Јероним и Аквилеја*, *Јероним и ѿеолоџија* 3. Првом сесијом, *Јероним и Аквилеја*, председавао је Рајко Братоџ (Rajko Bratož), а своје радове представили су Лукас Дорфбауер (Lukas J. Dorfbauer): „Jerome’s Use of the Gospel Commentary by Fortunatianus of Aquileia“, Алесио Першич (Alessio Peršič): „Due (o tre) ’rustici’ a confronto: Sulpicio Severo (con Martino) e Gerolamo“, Маурицио Ђиролами (Maurizio Girolami): „Hieronymus magister, amicus et frater: Girolamo visto da Rufino di Concordia“, Миран Шпелич (Miran Špelič OFM): „*Victorinus noster*: Jerome of Stridon and Victorinus of Poetivio — Compatriots“. Сесију *Јероним и ѿеолоџија* 3 водио је Ендрју Кејн (Andrew Cain), а на њој су реферате представили Анто Баришић (Anto Barišič): „A Review of Jerome’s Relation to Origen in the Light of the Second Vatican Council and Post — Conciliar Theology“, Јан Доминик Богатај (Jan Dominik Bogataj OFM): „Jerome’s Interpretation of the Transfiguration in the Light of Some Recent Patristic Discoveries“, Лешек Мисјарчик (Leszek Misiarczyk): „Impassibilitas et

impeccantia, Jerome’s misunderstanding of ἀλαθεία in Evagrius Ponticus“, Норбер Видок (Norbert Widok): „Theological Concepts of Gregory of Nazianzus in the Teaching of Jerome of Stridon“. Од 25. октобра учесници секције В своје реферате излагали су у атријуму Словеначке академије наука и уметности. Теме секције В биле су *Рецејџија Јеронима 1*, *Рецејџија Јеронима 2*. Прву сесију, *Рецејџија Јеронима 1*, водио је Алеш Мавер (Aleš Maver), а своје реферате изложили су Кристофер Блинда (Christopher M. Blunda): „Between Jerome and Gennadius: Marcellinus Comes’ Chronicon s.a. 392 in Codex Parisinus BN Lat. 12161“, Клаус Кренерт (Klaus Krönert): „Jérôme et les éléments de structure des chroniques universelles du Moyen Âge“, Дери Балаз (Jerome as the Most Important Source of Saint Gerard’s Deliberatio for Patristic Exegesis“, Пјер Шамбе-Протат (Pierre Chambert-Protat): „Jerome in Carolingian Lyon. Medieval Reception and Philological Contributions“, Андреа Радошевић (Andrea Radošević): „The Reception of St. Jerome in Late Medieval Sermon Collection“. Другу сесију предводио је Ђулио Малаваси (Giulio Malavasi), а наступили су Агњеш Коронди (Āgnes Korondi): „Saint Jerome, a Model and an Author for Late Medieval Hungarian — Speaking Nuns“, Леvente Пап (Hieronymus’s Reception in an Early 18th Century Hungarian Historical Work“, Хавијер де Прадо Гарсија (Javier de Prado Garcia): „Reading the Faith on a Mission. Hieronymus’ Citations in Early Modern Missionary Works“, Филомена Ђаноти (Filomena Giannotti): „Saint Jerome’s Postumous Life. Aspects of his Reception in the 20th Century“, Ивица Чаировић (Ivica Čairović): „Jerome of Stridon and his Work in Serbian Theological — Historical Literature in the Second Half of the 20th and early 21st Century“. Теме секције С биле су *Јероним и уметност*, *Јероним и лиџурија*.

Рафко Валенчић (Rafko Valenčič) председавао је сесијом *Јероним и уметности*, на којој су своје радове представили Ирена Авсеник Набергој (Irena Avsenik Nabergoj): „Saint Jerome’s Critique of the Literary Qualities of the Holy Bible“, Милеа Милева Блажич (Milena Mileva Blažič): „Hieronim in pravljnični tip ATU 156: Trn izdrt iz šape“, Рајнер Серис (Reiner Sörries): „Der Heilige Hieronymus in der islamischen Kunst“, Леон Дебевец (Leon Debevec): „Arhitektura Hieronimovih cerkva na Slovenskem“. Сесију *Јероним и лиџурија* водио је Матјаж Целарц (Matjaž Celarc), где су своја истраживања представили Силвио Кошћак (Silvio Koščak): „St. Jerome in expositio missae of Amalar of Metz (775–850) and William Durand (1230–1296)“, Иван Ботица и Кристијан Кухар (Ivan Botica, Kristijan Kuhar): „St. Jerome in the Heritage and Tradition of the Roman Liturgy on the Croatian Church Slavonic Language“, Николај Арачки Розенфелд (Nikolaj Aracki Rosenfeld OCist): „Evhološka besedila na čast svetemu Hieronimu ter variabilnost njihovih prevodov“. Радни дан је завршен екскурзијом, која је носила назив „Истраживање Јеронимовог Стридона“.

Последњи дан конференције одржан је 26. октобра 2019. године. Теме секције А биле су *Историја и археологија и Оријен и Авиустиин*. Првом сесијом председавала је Аленка Цедилник (Alenka Cedilnik), а своја истраживања представили су Доминик Мореу (Dominic Moreau): „Hieronimus Illyricianus. Les correspondants et autres relations de Jérôme de Stridon dans la péninsule balkanique: une contribution à la Prosopographie chrétienne du Bas — Empire“, Рајко Братоџ (Rajko Bratož): „Hieronim kot zgodovinar svoje dobe: njegovi pogledi na krizne pojave in zaton rimskega cesarstva“, Бернарда Жупанек (Bernarda Županek): „Late Roman Emona: Understanding the

Transformation of the City“, Андреј Гаспари (Andrej Gaspari): „Cemetery of the Early Christian Community at Emona, Ljubljana: Preliminary Observations from the 2017–2018 Archaeological Research at the Gosposvetska cesta Site“, Крег Калдвел (Craig H. Caldwell III): „In mea patria rusticitatis vernacula: Jerome and Illyricum in Late Antiquity“. Другу сесију водио је Миран Шпелич (Miran Špelič), а излагали су Томас Шек (Thomas P. Scheck): „Jerome’s Origenistic Exegesis of Romans 9 (Epistle 120.10 to Hecdibia)“, Вито Лимоне и Ђулио Малаваси (Vitto Limone, Giulio Malavasi): „Esegesi anti-origeniane nel commento a Gerolamo“, Лучан Динка (Lucian Dincă): „La correspondance entre Jérôme et Augustin: l’interprétation de Ga 2, 11–14“, Мохамед-Арби Насири (Mohamed-Arbi Nasiri): „Entre Jérôme et Augustin: correspondance croisée“. Теме секције В биле су *Јероним и јересиологија и Вариа 1*. Првом сесијом председавала је Ребека Келер (Rebecca Keller), а своја истраживања представили су Карлос Буенаказа Перез (Carles Buencasa Pérez): „Le rôle du donatisme dans l’heresiologie de Jérôme“, Раул Вилегас Марин (Raúl Villegas Marín): „Jerome’s Contribution to the Making of the Pelagian Heresy: a Reassessment“, Мјачислав Целестин Пачковски (Mieczysław Celestyn Paczkowski): „San Girolamo e il presunto milenarismo di Apollinare di Laodicea“, Катарина Палсон (Katarina Pålsson): „The Rhetorical Function of Women in Jerome’s Heresiology“. Матјаж Целарц (Matjaž Celarc) председавао је сесијом *Вариа 1*, а на њој су излагали: Андреа Свободова (Andrea Svobodová): „St. Jerome and Old Czech Bible“, Антонио Давила Перез (Antonio Dávila Perez): „St. Jerome vs. Santes Pagnino in the Reception and Inquisitorial Process of the Polyglot Bible of Antwerp (1568–1577)“, Марија Ребели-Боргела (Marie Rébeillé-Borgella): „La

diffusion de la révision hiéronymienne des traductions bibliques dans les livres liturgiques latins (Ve — XIIe siècle): l'exemple des petits prophètes". Теме секције С биле су *Јероним и хрвајска култура* и *Вариа 2*. Рафко Валенчич (Rafko Valenčič) председавао је сесијом *Јероним и хрвајска култура*, на којој су своје реферате представили Јосип Братулић (Josip Bratulić): „Sveti Jeronim u hrvatskoj kulturi“, Марко Медвед (Marko Medved): „Sv. Jeronim u hrvatskoj crkvenoj povijesti i historiografiji — s posebnim osvrtom na njegov kult na širem području Rijeke“, Весна Бадурина Стипчевић (Vesna Badurina Stipčević): „La vita e la translazione di San Girolamo nei testi croatoglagolitici“, Ана Михаљевић и Милан Михаљевић (Ana Mihaljević, Milan Mihaljevic): „St. Jerome's Homilies on Luke's Gospel in Croatian Glagolitic Breviaries“, Петра Станковска (Petra Stankovska): „Homilije sv. Hieronima v srednjeveškem cerkvenoslovanskem prevodu“. Последњу сесију *Вариа 2* водио је Давид Моврин (David Mowrin), а своја истраживања

представили су Алеш Мавер (Aleš Maver): „Podoba prvih dveh stoletij krščanstva v Znamenitih možeh in njen vpliv na srednji in novi vek“, Хавијер Доминго и Луиђи Финокети (Javier A. Domingo, Luigi Finocchietti): „San Girolamo a Roma. Ipotesi storiche e archeologiche“, Хрвоје Грачанин (Hrvoje Gračanin): „Jerome's Illyricum“, Мирја Јарак (Mirja Jarak): „Early Christian Painting and Sculpture in Illyricum During the Second Half of the 4th and Early 5th Century“. Радни део конференције затворен је закључним пленарним предавањима Хајнриха Шлангеа-Шунингена (Heinrich Schlang-Schöningen): „Hieronymus und Rufinus: Freundschaft und Theologie in der Spätantike“ и Ендрија Кејна (Andrew Cain): „Why did Jerome Comment on Paul? An Etiological Investigation of His Commentaries on the Epistles to the Galatians, Ephesians, Titus, and Philemon“. Закључак симпозијума дао је Миран Шпелич (Miran Špelič). Конференција је завршена обиласком остатака античке Емоне.

МИЛОШ МИШКОВИЋ